

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Добрушиної Марії Юріївни
«Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY:
лінгвокогнітивний та лінгводискурсивний аспекти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 035 Філологія**

Актуальність теми дослідження. У новітній лінгвістиці в останні роки не зникає інтерес до вивчення різноманітних концептів. Аналіз концептосфер акумулював величезний науковий матеріал з різноманітними підходами до його дослідження. На сьогодні одним з проблемних залишається питання про співвідношення концепту й семантичного наповнення лексичної одиниці, що його оприявлює. У цьому разі доволі актуальним є аналіз і моделювання номінативного простору як засобу відтворення концепту LANGUAGE POLICY, які запропонувала Марія Добрушина у своїй дисертації.

Актуальним є також сам концепт LANGUAGE POLICY, дослідження якого дає змогу лінгвістичного окреслення цього поняття, що постає однією з найобговорюваніших тем на міжнародному рівні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Композиція дисертації відповідає визначеній меті й завданням дослідження, що зреалізовано у вступі, трьох розділах, висновках, списку використаних джерел, додатках.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької проблеми кафедри англійської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Актуальні проблеми англомовної картини світу: мультиаспектний аналіз» (державний реєстраційний номер 0122U001285).

У *Вступі* обґрунтовано актуальність роботи, визначено мету й завдання, наукову новизну, об'єкт і предмет дослідження, окреслено теоретичне й практичне значення роботи, зазначено методи та апробацію дисертації.

У першому розділі «*Теоретичне підґрунтя дослідження концепту LANGUAGE POLICY*» подано наукову інтерпретацію поняття «концепт» в парадигмі сучасної науки. У своєму дослідженні Марія Добрушина, опрацювавши наявні терміновизначення й виділивши основні поняттєві складники «концепту», пропонує узагальнене його потрактування як ментального утворення, що «формується в процесі пізнання людиною навколишнього світу та яке охоплює знання, фізичний та психологічний (емоційний, чуттєвий) досвід людини» (с. 41). Дослідниця доводить також доцільність ототожнення в межах аналізу концепту LANGUAGE POLICY понять «номінативний простір» і «номінативне поле» через однаковий набір ознак та направленість дослідження, зокрема: «репрезентація концепту на певному етапі розвитку людства, комплексне дослідження, узагальнення в польових структурах, структурування мовного простору лексичними засобами» (с. 49).

Узагальнивши наявні підходи до вивчення концептів, авторка вдало скеровує своє дослідження у двох наукових напрямках: лінгвокогнітивному та лінгвокультурологічному, що вможливило окреслення основних ознак концепту LANGUAGE POLICY як окремим індивідуумом, так і суспільством загалом.

Обґрунтовані напрями й методологія дослідження є цілком переконливими й доречними відповідно до поставленої мети й завдань дисертації. Схарактеризовані етапи дослідження відповідають визначеним цілям й основним методологічним підходам.

Другий розділ «*Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY крізь призму лексико-семантичних досліджень*» присвячено описові лінгвістичного складника досліджуваного концепту, його лексем-конституентів LANGUAGE й POLICY та виокремленню лексико-семантичних варіантів номінанта LANGUAGE POLICY.

На основі аналізу юридичного й політичного дискурсів як основних джерел вербалізації аналізованого концепту дослідниця формує його ядро

і ближню та дальню периферії. Окрему увагу приділено кореляції понять «мовна політика» й «мовне планування», зокрема зазначено, що «хоч language planning постає окремим складником, нерідко тотожним, але в межах цього дослідження language policy та language planning мають відмінні риси» (с. 101).

Марія Добрушина робить слушно зауважує, що детермінант language істотно звужує актуальні лексико-семантичні варіанти лексеми-конституента policy відповідно до досліджуваних дискурсів – юридичного, політичного та освітнього.

У третьому розділі *«Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY в контексті когнітивно-дискурсного аналізу»* залучено вільний асоціативний експеримент та корпусну методику для узагальнення особливостей трактування концепту LANGUAGE POLICY, проаналізовано ступінь відповідності визначень, згенерованих через чат-бот ChatGPT.

Результати вільного асоціативного експерименту дали змогу описати культурний складник досліджуваного концепту, вмотивували логічний висновок дисертантки щодо залежності спектру асоціацій від ставлення до мовної політики опитуваних, їхньої мовної картини світу.

Важливим є узагальнення авторки про мотивування розташування вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY екстралінгвальними чинниками, зокрема політичною, економічною та соціальною ситуацією в певному суспільстві (с. 161).

На матеріалі асоціативного експерименту Марія Добрушина пропонує узагальнене визначення номінанта language policy концепту LANGUAGE POLICY, а саме: 1) language policy is the measures and activities carried out by a state or an organization with regard to one or more languages that exist within the boundaries of such a state or organization, and which are aimed at their support and development (для респондентів з деяких країн ЄС); 2) complex of laws, regulations, principles and measures implemented by the state to regulate language issues on the territory of the state (для респондентів з України).

Цікавим вважаємо верифікацію отриманих результатів через залучення корпусного аналізу, зокрема аналіз наявних корпусів англійської мови, а також самостійно створеного корпусу на матеріалі наукових текстів освітнього дискурсу, що спричинило розширення номінативної структури концепту LANGUAGE POLICY.

Грунтовний науковий аналіз і подальше конструювання номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY дали змогу дисертантці зробити вагомі й переконливі *Висновки*, що сконцентровано відбили сутність дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертації вперше здійснено системний лінгвістичний аналіз явища мовної політики як концепту, встановлено його лексико-семантичні, когнітивні та дискурсивні особливості; обґрунтовано доцільність уживання понять номінативного простору та номінативного поля як синонімів у межах дослідження концепту LANGUAGE POLICY; встановлено лексико-семантичну варіативність номінанта концепту LANGUAGE POLICY в лінгводискурсивному аспекті; окреслено засоби вербалізації концепту LANGUAGE POLICY на матеріалі асоціативного експерименту.

Новим є також цікавий корпусний аналіз для встановлення вербалізаторів концепту LANGUAGE POLICY; визначення ступеню відповідності тлумачень, згенерованих за допомогою штучного інтелекту за інструментарієм чат-боту ChatGPT.

Систематизація засобів вербалізації досліджуваного концепту дала змогу Марії Добрушиній поглибити знання з когнітивної семантики, лексикології, лінгвокогнітивного студіювання концептів.

Повнота викладу наукових результатів дисертації в публікаціях. За результатами проведеного дослідження опубліковано 8 наукових робіт, зокрема: 3 одноосібні та 2 статті у співавторстві у фахових виданнях, рекомендованих ДАК України, 1 стаття у науковому виданні, індексованому в базі Scopus (Q4), 2 – у періодичних закордонних виданнях.

Окрім цього, основні результати дисертації висвітлено в доповідях на 10 наукових конференціях: «Achievements, Innovations And Development Prospects» (Латвія, 2021), «Philological sciences and translation studies: European potential» (Латвія, 2022), «Open science nowadays: main mission, trends, and instruments, path and its development» (Австрія, Україна, 2023), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав, 2020), «Романо-германські мови: загальні тенденції розвитку мовних явищ, контрастивні та ареальні дослідження» (Дніпро, 2020), «Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України» (Дніпро, 2020), «Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики» (Дніпро, 2020, 2022), «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (Кам'янське, 2021), «Сучасні науково-технічні дослідження у контексті мовного простору (іноземними мовами)» (Дніпро, 2020).

Під час ознайомлення з текстом дисертації **порушень академічної доброчесності не виявлено**. Використання текстових запозичень без відповідних посилань на інформаційні джерела не зафіксовано.

Практичне значення одержаних результатів. Зібраний і проаналізований у дисертації фактичний матеріал, викладені теоретичні положення й отримані висновки можуть бути використані в курсах «Лексикологія основної іноземної мови», «Стилістика англійської мови», «Політична лінгвістика», «Юридична лінгвістика», «Когнітивна лінгвістика», «Корпусна лінгвістика»; під час написання наукових і кваліфікаційних робіт здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти, навчальних посібників, підручників, для укладання лексикографічних праць з англійської мови.

Дискусійні положення й зауваження до дисертації. Високо оцінюючи роботу Марії Добрушиної, маємо зазначити певні аспекти, що привертають увагу для подальшого обговорення.

1. Серед основних термінів когнітивної лінгвістики дисертантка використовує, зокрема, термінолексему «концептосфера» (с. 34, 36, 124). Як корелює цей термін з поняттями «картина світу», «концептуальна картина світу», які авторка використовує також у своєму дослідженні.

2. Для встановлення різних варіантів вербалізації номінативного простору концепту LANGUAGE POLICY досліджено тексти політичного, юридичного та освітнього дискурсів, що, безперечно, вважаємо вмотивованим, оскільки ці дискурси є основними для вербалізації досліджуваного концепту. Утім, на нашу думку, цікавим був би також аналіз медійного дискурсу як важливого простору суспільної комунікації, який швидко реагує на будь-які зміни в суспільстві та віддзеркалює новітні тенденції розвитку й трансформацію мови.

3. Пояснюючи роль асоціативного експерименту в дослідженні семантичної структури лексичної одиниці, дисертантка зауважує, що сприйняття людьми слів-стимулів залежить від багатьох екстралінгвальних чинників, серед яких найбільший вплив мають політична ситуація та культура (с. 84). У цьому разі постає питання, чи можна трактувати концепт LANGUAGE POLICY як соціокультурний, спираючись на класифікацію, подану на с. 59–60.

4. Основні результати польових досліджень, зокрема асоціативного експерименту, базовано на відповідях респондентів з таких країн: Україна (60 опитаних), Франція (18 опитаних), Німеччина (15 опитаних), Польща (17 опитаних). Хотілося б почути коментар Марії Юріївни щодо принципів вибору саме цих країн для опитування. І чому, наприклад, до цього складу не увійшла Швейцарія із цікавою мовною ситуацією? Можливо, це стане перспективою для ваших подальших наукових розвідок.

Наведені міркування в жодному разі не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не позначаються на теоретичній і практичній значущості отриманих авторкою результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

Загальний висновок. На підставі ретельного аналізу тексту дисертації та основних публікацій вважаємо, що дисертація «Номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY: лінгвокогнітивний та лінгводискурсивний аспекти» є самостійною, завершеною й актуальною; відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022, а її авторка, Добрушина Марія Юріївна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Валерія КОРОЛЬОВА

Учений секретар

Тетяна ХОДАНЕН